

HRÁNKŮV DIVADLO
ČESKÝ TĚŠÍN
ČESKÁ SCÉNA
LOUBŘANĚVSKÁ SCÉNA BAŘKA

Karel Sabina, Bedřich Smetana

PRODANÁ NEVĚSTA

KOMICKÁ ZPĚVOHRA

Těšínské divadlo Český Těšín,
příspěvková organizace

Ředitel a šéf České scény **Petr Kracik**

Karel Sabina · Bedřich Smetana

Prodaná nevěsta

Komická zpěvohra

Společný projekt České scény a Loutkové scény Bajka

Těšínského divadla

Úprava hudby Jiří Vyšehradský a Zbigniew Siwek

Hudební nastudování Miroslav Liška

Úprava textu a režie Petr Kracík

Dramaturgie Simona Křístková a Petr Kracík

Scéna a loutky Jaroslav Milfajť

Kostýmy Marta Rozskopfová

Choreografie Jaroslav Moravčík

Asistentka choreografa Gabriela Klusáková

Premiéra 23. listopadu 2019 v 17. 30 hod.
v Těšínském divadle
Inscenace vznikla
za finanční podpory
Ministerstva kultury České republiky
a města Český Těšín

OSOBY A OBSAZENÍ

Krušina, sedlák **Miroslav Liška**
Ludmila, jeho žena **Sárka Hrabalová**
Mařenka, jejich dcera **Ewa Kus** nebo **Bára Vídomská** j.h.
Kecal, dohazovač **Zdeněk Klusák**
Jeník, Míchův syn **Ondřej Frydrych** nebo **Jiří Krupica**
Mícha, gruntovník **Vítězslav Kryške**
Háta, jeho žena **Lenka Waclawiecová**
Vašek, jejich syn **Tomáš Hába**
Principál Zdeněk Hrabal
Esmeralda, komediantka **Daniela Sedláčková**
nebo **Anna Polcrová** j.h.
Indián, komediant **Miloslav Čížek**

KOMEDIANTI

Wanda Michátek nebo **Daniela Sedláčková**,
Dorota Grycz, **Jakub Tomoszek**,
Valérie Skalická, **Ondřej Vyhliďal**,
Jan Szymanik nebo **Ewa Kus**

SBOR

Jolana Ferencová, **Petra Sklářová**, **Martina Pawerová**,
Eliška Adamovská, **Adéla Krulíkovská**, **Daniela Sedláčková**
nebo **Anna Polcrová** j.h., **Ewa Kus** nebo **Bára Vídomská** j.h.,
David Depta, **Ondřej Frydrych** nebo **Jiří Krupica**, **Petr Sutorý**,
Tomasz Władysław Przybyła, **Denis Kuboň**, **Dominik Grác**

ORCHESTR

Tomáš Treichel j.h., **David Kupka** j.h., **Arnošt Symanek** j.h.,
Josef Bičičtě j.h., **Jan Zielesnik** j.h., **Václav Kolek** j.h.

EXTERNISTÉ

Gabriela Klusáková, **Andrea Kovářová**, **Adéla Valůšková**,
Martina Honzáková, **Kateřina Cedzová**, **Andrea Pavlíková**,
Jana Treichel Stránská, **Jarmila Čurdová**, **Marek Macej**,
Nela Stysiňská, **Vendula Sojková**, **Klára Minaríková**,
Alexandra Polášková, **Berenika Ježková**, **Hedvika Jelínková**,
Karolína Řičanová, **Julie Pavlíková**, **Tomáš Tobola**, **Joel Tomoszek**

Inspicent **Dominik Grác** • Náповěda **Libuše Berková**

Karel Sabina

pocházel z nuzných poměrů, záhadou zůstává osoba jeho otce. Přesto vystudoval Akademické gymnázium. Studium filozofie nedokončil, poté se zapsal na práva. Jeden rok v Praze, pak se o totéž pokusil ve Vídni. Marně.

Historii literatury zajímají především Sabinova středoškolská studia. Tehdy se totiž seznámil s Karlem Hynkem Máchou, starším o tři roky. I když snad nebyl tak důvěrným přítelem autora Máje, jak Sabina později tvrdil, nesporné je, že se oba dobře znali a že Sabina vydal první Máchův životopis. Bez této publikace by nám unikl leckterý rys Máchovy povahy a mnohý životopisný údaj. Sabina se také s Máchou spojil k první společné akci k pořádání sbírky na podporu polských povstalců r. 1831. Oba byli vzápětí potrestáni karcerem.

Po návratu z Vídně se Sabina nechal najmout jako vychovatel v lepších domech. Ale nikde ho dlouho netrpěli, ani u Porthelmů na Smíchově, kde se také seznámil se svou příští manželkou Josefínou Schönauerovou. Farní matriky dokládají, že se po čase Josefíně Schönauerové ze Žatce, svobodné, 24leté dceři úředního sluhy, narodila r. 1844 dcera Eufrosina. Dva roky nato i syn Alois. Tentokrát již kavalírství Sabiny nebylo tak zřejmé jako na začátku známosti. Nevzal si totiž svobodnou matku ani po prvním, ani po druhém porodu. Teprve ve finále revolučních událostí v dubnu roku 1849 se Sabina s dvojnásobnou matkou oženil. Líbánky netrvaly dlouho, neboť již o necelý měsíc později si pro Sabinu došla policie. Jak se pak Josefina Sabinová protloukala se dvěma malými dětmi, není známo.

Sabina se totiž velice aktivně účastnil revolučních událostí. V dubnu 1848 převzal po Havlíčkovi redakci Včely, byl členem Svornosti, Národního výboru a poslancem. Svým obsáhlým vzděláním, politickým rozhledem a naprosto neobyčejným řečnickým nadáním

si zjednal pověst skvělého řečníka. V květnu 1849 byl ale s dalšími předáky české demokracie zatčen a vyšetřován pro pokus o povstání. Vyšetřování trvalo od noci z 9. na 10. května roku 1849 do posledního májového dne roku 1852, tedy více než 3 roky. Celkem 28 obžalovaných, mezi nimi i Karel Sabina, mělo být potrestáno smrtí na šibenici, 51 ostatních mělo vyměřeno dohromady 474 let vězení. Nakonec nebyl popraven ani jediný z účastníků májového spiknutí. Tresty smrti byly proměněny v mnohaletá vězení. U Sabiny to bylo osmnáct let, z nichž ve vězení strávil skutečně jen osm let. I tak odjžděl do olomouckého pevnostního vězení s vědomím, že jeho život, práce i naděje jsou jednou provždy odepsány. Zážitky z olomouckého nedobrovolného pobytu nacházíme v Oživených hrobech. Toto dílo je považováno za nejlepší z jeho prozaických děl, a ačkoli nepatří mezi velké poklady naší literatury, má nespornou

dokumentární hodnotu a vypráví o poměrech v rakouských kriminálech v půli 19. století. Ve srovnání s „vymoženostmi“, kterými nás častuje století dvacáté, žasneme nad pohodou a komfortem tehdy dopřávaným politickým vězňům. Mohli si uvařit brambory, svařit víno, připravit kávu nebo grog. Zvláště rozmařili si směli pochutnat i na vařené čokoládě. V cele jim bylo dovoleno kouřit, studovat odbornou literaturu, byly povoleny slovníky, učebnice gramatiky a matematiky i literatura z vězeňské knihovny.

Pravé martyrium nastalo Sabinovi teprve po propuštění. Nesměl na shromáždění, nesměl na pohřby, nesměl na plovárnu, nesměl na představení vlastní divadelní hry, i když ji policie náhodou povolila. Musel psát pod cizími jmény. Jak nám dosvědčil J.V.Frič, využívali bídné situace Karla Sabinu nakladatelé – vnucovali spisovatelé, který žil doslova z ruky do úst, hanebné sazby. Často neplatili vůbec. K tomu dodejme i společenskou degradaci a fakt, že kriminál kdysi ocejoval člověka na celý život. Na druhé straně Sabina s ohledem na svou neklidnou povahu nemohl počítat s nějakou úřednickou kariérou.

Orgány rakouské policie pracovaly na Sabinovi od okamžiku, kdy se vrátil z vězení. Ztrpčovaly mu život šikanami, zákazy, omezováním osobní svobody a hlavně bídou. Ve zprávě do Vídně pražský policejní ředitel Päumann píše, že jeho konfidenti nemají dostatečné vzdělání a nejsou tak populární v české společnosti, aby mohli proniknout i do uzavřených kruhů české strany. Získat někoho z české strany zase bylo obtížné, neboť šlo o muže majetné, nezávislé. Proto navrhuje získat do služeb Sabinu, který se „pohybuje v okolí představitelů české politiky, požívá důvěry české strany a je zároveň v tísnivých hmotných poměrech“. Tak se dal Sabina od července 1859 do služeb policie a prvním udáním zradil svého nejlepšího přítele Friče, jediného přítele, jak sám přiznává, který mu pomáhal v prvních měsících a letech po návratu z vězení. Plat měl 100 zlatých měsíčně, což nebyl zdaleka malý obnos. Sabina ale nu-

zoval dále. Rozházal každou sumu, každý honorář, i když i jeho nepravděelné příjmy by stačily ke slušnému a spořádanému životu. Že se Sabina zvěčnil ve slovním textu několika oper, bylo vlastně náhodou. Sám neměl k hudbě vztah a zřejmě by spolupráci s operními skladateli ze své vlastní iniciativy nikdy nevyhledával. Bedřich Smetana se však stále nemohl dočkat slíbeného libreta od J. Kollára a tu mu básník Hálek doporučil Sabinu. Bylo to r. 1862 a první spolupráce Sabinu se Smetanou se týkala Braniborů v Čechách. I když Sabina psal pod přímým vlivem Smetanovým, sociální aspekty v opeře, mohutné sbory připomínající bouře velkých společenských proměn, jsou přece jen asi nejvíce poznamenány minulostí Sabinovou. Tak se rodila česká národní opera a Sabina stál bezesporu u její kolébky. V době, kdy triumfovali Braniboři, byla již připravena i Prodaná nevěsta.

Pozoruhodné je, že se na stránkách Sabinových románů, libret a básní stále setkáváme s motivem zrady, a to ve všech podobách. V Sabinových knihách vystupují odporné postavy donašečů a tu a tam ve svých dílech vykřičel nenávist ke zradě. Sabina stále nesl dvě tváře, dva životy. Jeden byl určen veřejnosti, druhý představoval temný rub Sabinovy existence. Za denního světla obcházel redakce, řečnil na táborech lidu a pod pláštíkem tmy navštěvoval s konfidenčními zprávami policejní ředitelství. Musel mlčet a prchat sám před sebou.

Oscar Wilde napsal, že obecnost soudí člověka podle posledního činu. Tím posledním činem Karla Sabinu byla kapitulace a denunciantství. Proto národ rychle zapomenu, že Sabina psal i jinou literaturu než policejní raporty. Většina veřejnosti zná Karla Sabinu jako „zrádce národa“ a prokletého konfidenta rakouské tajné policie. Menší část ho vnímá jako autora pozoruhodného libreta ke Smetanově opeře Prodaná nevěsta. A jen hrstka odborníků ví, že Sabina byl také pozoruhodný autor prózy, několika dramát a veršů.

Bedřich Smetana

se narodil 2. března 1824. Jeho otec byl celkem zámožný člověk, do jeho kulturního rozhledu patřilo i domácí muzicírování a podle Smetany to byl on, kdo ho ve věku čtyř let zasvětil do elementárních hudebních základů. Brzy ale syna svěřil do péče obchodníka Jana Chmelíka. Ten řídil hudební produkce pro majitele panství hraběte Valdštejna, od něž měl Smetanův otec najatý místní pivovar. Smetana se učil na housle, zvítězil však klavír. Svůj talent prvně veřejně předvedl v šesti letech na studentské akademii v Litomyšlí, kde hrál předeheru k Auberově Němě z Portici.

V deseti letech Bedřich utrpěl zranění, které zanechalo trvalé následky. Při klukovské hře s vrstevníky jim explodovala láhev se střelným prachem a Bedřicha zasáhly střepiny do pravé tváře. Důsledkem byla deformita tváře a přetrvávající bolestivost. Ve vyšším věku maskoval Smetana důsledky zranění plnovousem, který nosil z tohoto důvodu poněkud nesymetrický.

Otec však měl se synem jiné plány než připravovat ho na hudební dráhu. A tak Smetana po dokončení hlavní školy pokračoval ve studiu na gymnáziu. Vystřídal jich několik v různých městech, až skončil ve školním roce 1839/1840 v Praze. Svá nepřilíh úspěšná studia zde završil tím, že přestal do školy docházet úplně. Vážnost, již už tehdy přikládal své hudební činnosti, dosvědčuje první soupis skladeb, který si v roce 1841 zanesl do deníku. Dochovala se z nich ale jen jedna skladba v úplnosti, Louisina polka pro klavír. Po roztržce s otcem, která musela nutně přijít, zachránil Smetanu před úřednickou kariérou jeho starší bratranec Josef František Smetana, profesor na Premonstrátském gymnáziu v Plzni. Pod jeho dohledem tu Smetana studia dokončil. Po dohodě s otcem se vrátil v říjnu téhož roku do Prahy; to byl již rozhodnut věnovat se pouze hudbě.

Vzhledem k otcově zhoršené finanční situaci nemohl Smetana počítat s pomocí z domova a plány se měnily ve starost o živoby-

tí. Štěstěna se na něj usmála začátkem roku 1844, kdy na doporučení ředitele Pražské konzervatoře Jana Friedricha Kittla získal místo učitele hudby v rodině hraběte Leopolda Thuna. Navíc Anna Kolářová, matka jeho pozdější ženy Kateřiny, kterou od jejich seznámení v Plzni zbožňoval, ho uvedla k Josephu Prokschovi, který přijal Smetanu za soukromého žáka kompozice. V polovině roku 1847 Smetana studium u Proksche uzavřel a téměř současně skončil učitelování u Thunů.

Smetana si chtěl vybudovat nezávislou existenci jako hudebník. Pokusil se uplatnit jako virtuos, ale koncertní cesta neznámého pianisty s náročnějším programem skončila nezdarem. Proto v lednu 1848 podal žádost Zemskému guberniu o povolení hudebního ústavu a hlavní jeho starostí se stalo získání finančních prostředků k jeho otevření. Počátkem léta byl ústav povolen a v srpnu zahájil činnost. Veřejné produkce žáků Smetanova ústavu se staly respektovanou součástí pražského hudebního života. Na něm se Smetana dále podílel jako komorní hráč i jako pořadatel komorních koncertů. Do veřejného dění byl Smetana vtahován zejména uměleckým prostředím sdružení Concordia. A byla to spíše snaha upozornit na sebe než touha manifestovat vyhraněné politické přesvědčení, která ho vedla k rozhojnění dobové produkce příležitostných skladeb v revolučním období 1848. Vrcholem jeho dosavadní tvorby je ale bezesporu Klavírní trio g-moll, které podle svých slov psal jako upomínku na hudebně nadanou

dceru Bedřišku krátce po její smrti v roce 1855. Smetany se do tklo nepochopení pražské kritiky po premiéře. V té době byl už ale Smetana rozhodnut Prahu opustit a využít nabídku stát se učitelem hudby ve švédském Göteborgu.

„Praha mne nechtěla uznat, opustil jsem ji,“ informoval Smetana rodiče o svém odchodu z vlasti. Göteborg v tomto směru splnil alespoň částečně Smetanovu touhu stát se dirigentem. Měl tu jako ředitel k dispozici hudební sdružení, byť amatérské, jehož prostřednictvím mohl prosazovat své umělecké zaměření a mít v něm nástroj pro šíření vlastní hudby.

Během Smetanova působení ve Švédsku došlo k závažným změnám v jeho osobním životě. Severské podnebí zhoršilo tuberkulózu jeho ženy Kateřiny, která následně zemřela na vytožené cestě domů v Drážďanech na jaře 1859. Během prázdninového pobytu v Čechách se Smetana seznámil s Bettinou Ferdinandiovou a do Švédska se už vracel s příslibem sňatku. Tyto okolnosti posílily jeho vztah k domovu, a tak po svém druhém sňatku odjel na podzim 1860 s celou rodinou do Švédska na poslední sezónu. Po finančním nezdaru posledních pokusů o dráhu klavírního virtuosa se Smetana s konečnou platností vrátil domů.

Stal se sbormistrem nedávno vzniklého pěveckého spolku Hlahol, který byl také interpretem většiny jeho sborové tvorby, působil jako hudební referent Národních listů, byl zvolen prvním předsedou hudebního odboru Umělecké besedy, spolku pro pěstování české umělecké kultury, který se v roce 1864 vyznamenal velkolepou slavností k 500. výročí Shakespearova narození. V roce 1866 ale přišla pozice nejkýženější – Smetana se stává kapelníkem opery Prozatímního divadla.

Smetana si byl dobře vědom role, kterou bude česká opera jako instituce hrát v národním životě, i skutečnosti, že stálá profesionální scéna bude potřebovat původní českou operní tvorbu, která do té doby až na výjimky neexistovala. Tuto společenskou potřebu předvídal ostatně i hrabě Jan Harrach, když roku 1861 vypsál kon-

kurz na nejlepší dvě české opery, vážnou a komickou. Smetana se pustil do své operní prvotiny a do soutěže zadal Branibory v Čechách. Jejich premiéru nakonec sám nastudoval a řídil „ponejprv před pultem divadelním“ v lednu 1866. Úspěch této novinky u publika lačného původní české tvorby podnítil zájem divadla uvést okamžitě druhou, tehdy již hotovou operu Prodaná nevěsta. Ta po premiéře sice ještě měnila svou podobu, ale publikem začínala být přijímána jako vzor opery národní. Premiéra další Smetanovy opery Dalibor se konala při příležitosti velkolepé slavnosti položení základního kamene k Národnímu divadlu v roce 1868. Spory o vedení české opery pak dostávaly nečekané a pro Smetanu osudové rozuzlení. Pozbyl sluchu a na podzim roku 1874 byl nucen se svého místa v divadle vzdát.

Výměnou za bezplatné provozování svých oper získal Smetana od divadelního družstva roční penzi 1200 zlatých. Kvůli snížení finančních nákladů se celá rodina přestěhovala ke Smetanově nejstarší dceři Žofii provdané za lesníka Schwarze do Jabkenic u Mladé Boleslavi. Hluchota nijak nepodlomila Smetanovu hudební představitost, naopak, v celém posledním desetiletí svého života využíval možnosti nerušeně komponovat. Smetana postupně získával v českém hudebním a kulturním světě uznávané a čestné místo jako reprezentant české národní hudby. Ve zvlášť mimořádné atmosféře se v roce 1882 odehrála výjimečná událost v dějinách české opery – sté představení Prodané nevěsty; pro velký úspěch se konalo ještě jedno „sté“ představení. Velkým zadostiučiněním Smetanovým snahám ale jistě bylo slavnostní otevření Národního divadla 11. 6. 1881 jeho Libuší, operou, kterou Smetana nedovolil při jiné příležitosti provést. „Chci, aby sloužila slavnostem českého národa,“ a jak trval na svém stanovisku, tak se stalo. Po požáru divadla se i on zapojil do dobročinných akcí, jeho koncert v Písku v říjnu 1881 ve prospěch divadla se stal jeho posledním pianistickým vystoupením. Jeho choroba se postupně zhoršovala, až přešla v šilenství. Zemřel v pražském ústavu pro choromyslné 12. 5. 1884.

Michal Charypar

Poněkud hořká idyla

Operní libreto *Prodaná nevěsta* bezesporu patří k ikonickým textům české kultury. Spojením hudby Bedřicha Smetany se slovy Karla Sabinu vznikla opera, která byla až do nedávné doby považována za „národní“, za výraz „českého charakteru“. Přesto text *Prodané nevěsty* obvykle nebývá vnímán jako předmět školské výuky češtiny ani zařazován do čítanek. Důvodem je patrně nesamostatnost libreta jako literárního žánru i to, že v hudební složce *Prodané nevěsty* bývá často spatřována významnější umělecká hodnota než ve složce textové. Přesto lze říci, že Sabinovo libreto má v inscenační tradici značný kredit. Příběh opery zlidověl a určité pasáže textu zůstávaly v paměti podobně jako některé básně Erbenovy *Kytice* nebo začátek Máchova *Máje*.

Zatímco u hudby k opeře lze obecně po sémantické stránce hovořit jen o jejím základním charakteru či emocionálním „nalaďení“ (hudba lidová, umělá, veselá, dramatická, tragická...), konkrétní smysl textu obvykle poskytuje mnohem více možností pro výklad. V odborné literatuře k *Prodané nevěstě* se navíc často upozorňuje na patrný rozdíl mezi radostnou, živelnou hudbou a ironickým obsahem libreta, který lze vysvětlovat jak odlišným zaměřením obou tvůrců, tak paralelním vznikem notového partu a textu. Skladatel si podle svého vyjádření z roku 1882 objednal u spisovatele libreto na komickou operetu „v národním, lehčím slohu“. Už během roku 1863 tak vznikla první, jednoaktová verze textu, podle něhož Smetana pokusně rozvrhl svou operu, a libreto pak poslal autorovi zpět s instrukcemi pro přepracování. Opera se tak při svém prvním uvedení 30. května 1866 na scéně Prozatímního divadla v Praze hrála už ve dvou dějstvích. Téhož roku byl vydán i text libreta s označením dvojího autorství opery na titulním listu: „Slova od K. Sabinu. Hudba od B. Smetany.“

Přes úspěch premiéry se však Smetana rozhodl na díle dále pracovat. Výraznější úpravy se však týkaly více notového partu

(dokomponování hudby k recitativům aj.) než textu libreta. V něm byly pouze kráceny prozaické pasáže a také zmizel satirický kuplet principála a Esmeraldy; naopak největší veršované doplnění si vyžádalo rozdělení původního rozsáhlého prvního aktu do dvou. Ideově se však Sabinův text neměnil. Definitivní znění *Prodané nevěsty* bylo premiérováno 25. září 1870. Lze říci, že z něho v žádném případě nezmizelo zmiňované významové napětí mezi slovy a hudbou, které lze vnímat i jako střet literárního a hudebního žánru – vesnické frašky a opery buffa.

Přesto právě širší, mezitextové kontexty mohou výrazně přispět k vymezení oblasti interpretace a zároveň k jejímu bohatšímu zvrstvení. V rámci libretistického žánru se Sabinův text ocitá v souvislostech s jeho dalšími operními librety z téže doby. Už před *Prodanou nevěstou* otextoval pro Bedřicha Smetanu operu *Braniboři v Čechách* (premiéra 5. ledna 1866), psanou na historický námět. Toto libreto však vykazuje příbuzné rysy spíše se Sabinovým rovněž veršovaným historickým textem k opeře Karla Richarda Šebora *Templáři na Moravě* (1865). Obě tato díla charakterizuje nepřírozený formulační patos v dialozích, po němž v *Prodané nevěstě* s její venkovskou tematikou a nápodobou lidové mluvy nenajdeme téměř stopy. Mnohem blíže má k ní v těchto ohledech další Sabinovo libreto k tehdy populární komické jednoaktovce Viléma Blodka *V studni* (1867), v němž se vesnické prostředí kombinuje s polopohádkovým dějem.

Tematicky tato opera vychází z literárního žánru komické divadelní frašky se zpěvy, který se v českém i německém jazykovém prostředí první poloviny 19. století hojně pěstoval. Jak např. upozornil literární historik Julius Dolanský (Heidenreich), existují také styčné body mezi textem *Prodané nevěsty* a dvojjáktovou veselohrou *Sládcí* Karla Jaromíra Erbena. Text Erbenových *Sládků* vznikl zřejmě v létě 1836 a už při jevištní premiéře v Žebráku 26. března 1837 byla hra doprovázena předehrou a hudebními vložkami Josefa Vorla. Se Sabinovým libretem *Sládky* pojí částečně shodný námět – je zde mj. ústřední pár „podstaršího“ Jaroše a dívky Vojtěšky, již rodiče nutí nejnepříjemného „obročního“ Zapita, konflikt

mezi Jarošem a Vojtěškou, který se v závěru ukáže jako omyl, atd. Na počátku, uprostřed i na konci *Sládků* se ozývá veršovaný refrén na oslavu piva a sladovnického řemesla, jemuž se silně podobá sbor „To pivečko věru je nebeský dar“ z počátku druhého jednání Smetanovy opery (ten se však objevil až v její konečné úpravě z roku 1870), stejně jako celkové rozložení rámcových sborů. Natrefíme i na shodnou formulaci – v popisu komického ženicha Zapita (u Sabinu Vaška) se opakují slova „není velký ani malý“. Schází však jakýkoli náznak Sabinovy ústřední zápletky s „prodanou“ nevěstou. Proto je třeba říci, že intertextuální vztah je zde založen především na obdobné, nicméně žánrově dané tematicke, kdežto přímé reminiscence na *Sládky* se v Sabinově libretu objevují vcelku zřídka.

S tím souvisí i skutečnost, že mnohem blíže má k *Prodané nevěstě* text Sabinova staršího, byť žánrově odlišného díla – satirického románu *Věčný ženich* (dva sešity 1858, dokončení 1863). Zde nalezneme Sabina pro své libreto vedle drobnějších motivů obě stěžejní témata, peníze a chystaný sňatek. Nacházíme také několik obdob mezi postavami, např. vesnický dohazovač Barnabáš Čamrda vyznívá jako románově rozpracovaný předobraz Kecala a sám titulní „věčný ženich“ Macek Stoklasa upomíná v některých ohledech na neúspěšného nápadníka Vaška a jiné podobně disponované figury z dalších Sabinových textů. Opakuje se i významová záměna sloves provdat a prodat.

Vlastní libreto ve své konečné úpravě z roku 1870 zahrnuje tři jednání. Úvodní sbor vesničanů „Proč bychom se netěšili“ ve spojení se Smetanovou hudbou bývá zpravidla vnímán jako výraz jásavého životního optimismu, který současně předjímá závěrečné vítězství „věrné lásky“ Jeníka a Mařenky a chystané svatební veselí. S přihlédnutím ke smyslu textu lze ale tento ustálený názor zpochybnit. Sám úvodní sbor zpívá o radosti, která je namířena zřetelně proti instituci manželství: „A kdo ženat, která vdaná, / rozzehnej se s radovánky! / (...) / Ouvej, ouvej! / Konec radostí! / Hrnou se starosti, / zlosti, mrzutosti.“ Bohem dané „zdraví“ jako by tu figurovalo na místě mládenecké svobody či eventuálně aby vyvážilo strasti plynoucí z manželství.

Tento paradox pak předznamenává následující, kontrastně vystavěný děj. Sbor se prolíná s duetem ústředního páru milenců, kteří naopak touží stát se manželi, ale obávají se překážek ze strany rodičů. Určitou neshodu mezi nimi naznačuje Mařenčina žárlivost na Jeníkovu možnou milenkou, scéna ale končí tím, že se pár ujišťuje o svém věrném milování. Protiváhou milostných eskapád se stává pragmatičnost Mařenčiných rodičů živená vychytralým dohazovačem. Kecal se prozatím marně pokouší přesvědčit Mařenku o výhodách sňatku s Vaškem, který si žádá její otec a z něhož má Kecal prospěch. Máme zde děj frašky, pod níž však doutnají emoce hrozící přerůst ve vážnější konflikt.

Vše se vyostří v druhém dějství, kde také Jeník a Kecal uzavřou obchod, v němž je stanovena cena Mařenky na tři sta zlatých. (Ale i sama Mařenka si pěkně zahraje s kockavým Vaškem a podvodem z něho vyláká přísahu, že se zřekne nevěsty, kterou mu určili rodiče.) Licitování mezi Jeníkem a Kecalem navíc nabývá podoby obchodního jednání, jež je v zájmu dobrých mravů nutno veřejně sepsat a smluvně potvrdit před co největším počtem svědků. Jeníka za jeho jednání nemine opovržení celé vesnice, které současně odsuzuje i Mařenku: „Prodal svou milou / za tři sta; / není věru drahá. / Hanba! Hanba!“ Uvážíme-li, jak významnou roli měla v 19. století pro ženu, byť i prostou vesničanku, její pověst, je zřejmé, že postavení kompromitované milenkou, které ženich odřekl očekávaný sňatek, mohlo mít pro Mařenku i trvalé sociální následky. Takto naladěný příběh příliš nekorresponduje s paralelně vznikající Smetanovou hudbou, nelze mu však upřít, že nepodléhá idealizaci tématu a především v rámci libretistického žánru oplývá řadou progresivních, možno říci realistických prvků.

Přesto je zřejmé, že situace, do nichž se v *Prodané nevěstě* dostává Mařenka i Jeník sám a později ještě další postavy, mohou být skutečně zraňující. Rýsuje se tak děj podivuhodně trpký a nabitý ironickým smyslem.

Děj svatební komedie rozhodně není veselý pro její hlavní akteři. V posledním jednání se všichni postupně stávají předmětem výsměchu jednotlivců i sboru ztělesňujícího veřejné mínění. Hoř-

ká slova pro Jeníka nyní nachází i Mařenka („Tys hanebník a lhář!“), kterou ve chvíli pro ni nejtrpčí Jeník přemlouvá, aby povolila ke smlouvě dohazovače a provdala se za Míchova syna, tedy podle obecného přesvědčení za Vaška. Mařenka dokonce s tímto sňatkem vysloví souhlas, když bylo odhaleno, jak oklamala Vaška. Její překvapivá slova „a já – já si vezmu Vaška!“ si vyžadují interpretační dourčení na jevišti jako možný výraz jejího podrobení, zoufalství, případně ale také vzteku, nebo i jako ženský vrtoch, za nějž Mařenku stihne Jeníkův smích.

Zásadní obrat přináší odhalení Jeníkova inkognita: i on je Míchův syn a má tedy podle smlouvy, již podepsal zřejmě falešným jménem Horák, právo na sňatek s Mařenkou. Sám Jeník pak opravuje veřejné mínění o svém jednání („Ne podvod, pouhá jenom lest“) a získává je zcela na svou stranu. Předmětem ironie se stává obelstěný Kecal, kterého „prohnaný“ Jeník znemožnil a připravil nejen o „reputaci“ a „čest“, ale také o značnou sumu peněz.

Právě ono zmiňované veřejné mínění v textu bohatě interpretuje probíhající děje a současně i v hrubých rysech signalizuje nové spojení emocionálního náboje hudby Bedřicha Smetany a satirického libreta Karla Sabiny. Dílo opery se v tomto pohledu sice více dramaticky problematizuje, ale také umožňuje nové vnímání smyslu textu a implicitně podněcuje k jeho novému výkladu. *(redakčně upraveno)*

ŠÉF OBCHODU A MARKETINGU **KATEŘINA MERTHA** • VEDOUČÍ DEKORAČNÍ DÍLNY **KRISTINA LIBOSKOVÁ** • VEDOUČÍ KREJČOVNY **KARIN SZOSTOKOVÁ** • VEDOUČÍ VLÁSENKÁRNY **ŠÁRKA SZELIGOVÁ** • JEVIŠTNÍ MISTR **ROMAN SEKULA** • VEDOUČÍ ZVUKU A OSVĚTLENÍ **VLADIMÍR RYBÁŘ** • VEDOUČÍ ÚSEKU REKVIZIT **JOSEF KUREK** • REKVIZITY **JARMILA GOMBOŠOVÁ** • VLÁSENKY **PAVLA CWIERTKOVÁ** • GARDEROBA **JANA ČERNÁ, IVANA KOLONDOVÁ** • SVĚTLA **ROBERT KURKIEWICZ, DARIUSZ MOLICKI** • ZVUK **RICHARD DAMEK, WOJCIECH BIELAK** • JEVIŠTNÍ TECHNIKA **JIŘÍ PONČA, JINDŘICH TESARČZYK, JIŘÍ GEBHART, ROMAN SZAROWSKI, ALFRÉD BENEK**

REDAKCE PROGRAMU **PETR KRACIK** • JAZYKOVÁ KOREKTURA **MARTINA BOJDOVÁ** • FOTO **KARIN DZIADKOVÁ, MIROSLAV PAWELEK** • DESIGN **MARIAN SIEDLACZEK** • TISK **PROPRINT, S. R. O. ČESKÝ TĚŠÍN**
PROGRAM VYDALO **TĚŠÍNSKÉ DIVADLO** ČESKÝ TĚŠÍN, PŘÍSPĚVKOVÁ ORGANIZACE • ZŘÍZOVATEL
– MORAVSKOSLEZSKÝ KRAJ • OSTRAVSKÁ 67 • 737 35 ČESKÝ TĚŠÍN • TEL. 558 746 022-23
INFO@TDIVADLO.CZ • WWW.TDIVADLO.CZ

